

על חיזוקן של חוליות רופפות בתהליך המודיעין בישראל

ד"ר עוזי ארז

על מהויות שונות של תפוקה מודיעינית

את מגמת המודיעין האסטרטגי ניתן לראות בהיבט צר, המרכוז סביב מוקד אחד, ובהיבט רחב — כאשר בחינת האירועים הינה כללית ורבת פנים יותר. בבחינה הראשונה נועד המודיעין להעמיד את צרכניו על יכולת מחנה היריב ומהלכיו הצפויים. על פי גישה זו נתפסות המדינות האויבות כאובייקט אשר הפעילות העויינת המציינת אותו טעונה מעקב והבנה בעוד מועד. ההתרעה מפני מלחמה הממששת ובאה הינה במוכן זה תמציתה של המשומה המודיעינית. מהבחינה השנייה, הכוללת יותר, נועד המודיעין לצייד את צרכניו בכל המידע הדרוש לקידום יכולתם לעצב מדיניות, תוך שימת דגש על הסביבה הבינלאומית, ולא רק מחנה היריב. במסגרת גישה זו קיימת מגמה לבחון התפתחויות כלליות (ולאו דווקא צבאיות) המתחוללות בסביבה זו וכמו כן לאתר הזדמנויות חיוביות לפעולה הנקרות למדינה (ולאו דווקא התפתחויות העולולות לפגוע בה). יש כמובן לאתר ולהתרוע על היווצרותם של מצבים שליליים ואיומים על המדינה, כך שההתרעה, הכוללת מבחינה זו מצבים רבים יותר, נותרת אף כאן בלב לבו של התהליך המודיעיני.

שתי תפישות אלה עומדות למעשה בקצוותיו של מישור או רצף אחד, המתאר ראיית אפשריות של משימות המודיעין. קהיליית המודיעין של ארה"ב שאפה בדרך כלל למלא את חובותיה בכיוון הראייה הכוללת והשאפה תנית יותר, ואילו המודיעין הישראלי נטה בעל כורחו לכיוון הראייה המצומצמת, כאשר מאמציו בתחום הפקת המודיעין האסטרטגי בפועל מוקדו לרוב בנושא ההתרעה מפני מעשי איבה. צמצום זה של כיסוי ומחקר המודיעין לא נבע בהכרח מרצונם של אנשי המודיעין, נהפוך הוא, כמה ממעצבי מחקר המודיעין בעבר שאפו ופעלו, על פי עדותם, לפיתוח תחום פרישתו של המודיעין ולהרחבתו, אלא שצרכני המודיעין (ובראש ובראשונה הדרג המדיני העליון) הצרו את קשת התפוקות האפשריות. היו בהם אשר אמרו מפורשות, כי אין הם דורשים מהמודיעין אלא — מתן התרעה מפני מלחמה, לא פחות — אך גם לא יותר. את המידע, הנתונים העובדתיים וההערכות החיוניות לניכוש ולני-הול מדיניות שאבו הצרכנים האמורים מחוץ

למסגרת המודיעינית הפורמלית: מעיתונות, מפגישות ומחומר מודמן. במודיעין לא ראו הם כתובת לניקווו של כלל המידע ולגיבושו השיטתי על פי צורכי המדיניות. ההיצע ברמות פרי עמלם של חוקרי המודיעין היה כמעט תמיד גדול מהביקוש.

אמנם במרוצת השנים השתנה סגנונם של צרכני הדרג המדיני-ביטחוני העליון, אך גם מקרב אלה שפנו למודיעין לא נמצא אף אחד שראה במודיעין את הגורם האחראי למתן מודיעין רחב יריעה. אי הישענות המתמדת של הצרכנים על המודיעין כבסיס לשירותי מידע כללי, גרם בסופו של דבר לתהליך בו נתנונו או לא התפתחו סוגי תוצרת מודיעינית, למעט השוטפת-דיווחית, אשר ממוקדת בהתרעה. מובן שככל שירחיבו מפיקי וצרכני המודיעין האסטרטגי את הגדרת משימתם — תהיה זו ככדה וקשה יותר לביצוע. אף על פי כן, נראה שזו אכן צריכה להיות מגמת פניהם. על קהיליית המודיעין לשמש ככל שרק תוכל, כספק של כל העובדות והנתונים החיוניים לתפקודם הנאות של צרכניה כמעצבי מדיניות. הגבול לכוללנות זו צריך לנבוע רק משיקולי האילוצים שהמציאות מציבה ביחס לכושר ההפקה והצריכה של המודיעין (אף כי גם עימם יש להתמודד). ומהשיפוט העצמי בדבר חיוני-תם היחסית של פריטי המודיעין, אל לקהיליית המודיעין להסתגל לתפיסה כאילו משימתה הבלעדית הינה התרעה, לאמץ מלכתחילה הגדרה צרה ומתנשאת של תכלית המודיעין, ובכך להימנע מלהגיש לצרכנים שירותי מידע והערכה כלליים. הגדרת משימות צרה תהיה יותר ויותר בעוכרי לקוחות המודיעין, שכן מחיר אי-יריעת ואי-הבנת תהליכים ותחומים שאינם במישור הצבאי — יוסיף ויעלה עם הזמן.

יודגש גם, שלעיתים מודיעין אודות יריבים — שאינו מגיע כדי התרעה ממשית — נטול משמעות אופרטיבית מידית, בה בשעה שממור-דיעין אודות עמיתים עשויה לנבוע דווקא אפשרות אופרטיבית; כך שבושר ניהולה של מדיניות חוץ אקטיבית עשוי להיות מותנה למעשה דווקא בהגשתו של מודיעין מקיף ורחב יריעה.

הסביבה האסטרטגית הצפויה ומשמעותה עבור המעקב המודיעיני

אם זה יהיה כיוון הדברים, הרי שבעתיד ילך ויכבד העול המוטל על גורמי ההערכה המודיעינית ותסתבר מלאכתם. יתרה מזו: גם אם יישארו אלה צמודים לראייה המוגבלת יותר של חובתם, מסתמנת ככל הנראה מציאות אזורית ובינלאומית סבוכה, אשר המעקב אחריה והבנת המתרחש בה ילכו ויקשו על מעריכי המודיעין. הצלחת המודיעין הנוכחי בין ישראל למצרים עשויה דווקא ליצור בעקבותיה סוג יחסים מורכב יותר מבעבר, כשם שתקופת הדטאנט בין מעצמות-העל קשה יותר לאחיה מודיעינית מתקופת המלחמה הקרה. מכאן שיחסים משופרים עם חלקים בעולם הערבי עשויים אולי להקל על העול המודיעיני, אך בד בבד עלולים להקשות על העול המדיני ועל הערכת המצב המדיני. (זאת, בלא להתייחס לאפשרויות במישור האיסופי שיפתחו או ינעלו עקב ההסכמים המדיניים.) מערכות הנשק המודרניות המוכנסות לאזור מחוללות אף הן שינויים החורגים מתחום ההשלכות הקטניות, לא כל שכן ההתקרמות הנמשכת בכיוון גרעוני של האזור, המביאה עימה תמורה אסטרטגית מהפכנית. תפנית דוקטרינרית ישראלית מדגשי לוחמה (War-fighting) לדגשי הרתעה (Deterrence) יעמיסו על המודיעין דרישות חדשות, שיעיקרן בתחום המעקב המשוכלל אחר מידת הצלחתו של צה"ל להרתיע. מודיעין לצורכי הרתעה הינו קשה להפקה, בין היתר משום היותו מותנה בהבנה רגישה ושיטתית של הלכי החשיבה של היריב, על כל תנודה בהם, ולא רק של פעולותיו בשטח. התעצמותן הכלכלית המואצת של כמה מאויבותיה הערביות של ישראל מחייבת לאמוד נכונה את היקף התעצמות זו, משמעותה והשלכותיה על הממדים המדיניים והביטחוניים. לתמונה יש לצרף את התחזית המסתמנת בזירה הגלובלית: סימני עומס יתר ומתחים במערכות האנרגיה, הפיננסים והמוון; התגברות תופעות טרוריסטיות אלימות מכוונות פוליטיים מגוונים, תופעות תסיסה ואי-יציבות מקומית בנקודות שונות בעולם; ולבסוף — העכרה ביחסים והחרפת היריבות בין ארה"ב לברה"מ (גם אם יושג ויאושרר הסכם סאל"ט

מתמזה בכך שמרבים, מכפילים ומשלשים גופי מודיעין. פלורליזם במלוא מובן המלה מצריך גם תקיפת נושאים מזוויות שונות ובשיטות שונות, היערכות מחקרית שונה, והישענות על כוחות אנושיים והתמחויות שונים. פלורליזם נכון יכול אפילו להצריך חלוקת עבודה פונקציונלית או מרחבית בין יחידות המחקר וההערכה. ככלות הכל אין הכרח שכל יחידת מחקר מודיעין תעשה את אשר עושה רעותה (בתקווה או ימרה שהיא עושה זאת טוב יותר), ולבטח לא לכך נתכוונה ועדת אגרנט. לו בוצע עקרון הפלורליזם במעוף הנדרש, צריך היה זה להניב תוצאות כבוא העת (גם אם קיימים פקפוקים לגבי תקפותו ותועלתו), אך יישום "יחסי לב" של עיקרון פרובלמטי מלכתחילה, לא יכול להבטיח את השיפור הרצוי בתהליך הפקת המודיעין. יתרה מזו, **כינון הפלורליזם בלא מינוי יועץ יוצר מצב גרוע מזה אשר היה שורר לו לא היו מבוצעות שתי ההמלצות**, שכן כיצד אמורים קוראי מודיעין להגיב כאשר יוגשו להם הערכות סותרות? ככל שאלה יגשו לעניין צריכת המודיעין באופן רציני ונמרץ יותר, כך צריכים הם להיות מוטרדים יותר מתופעות הפלורליזם הבלתי מבוקר.

על המודיעין ולקוחותיו

בסיכומו של חשבון דומה, כי נוכח הנושאים המודיעיניים המסתמנים לקראת ראשית העשור הבא תצטרך מערכת המודיעין לרוץ מהר קדימה, אם ברצונה להשאר במקום מבחינת כושרה הנוכחי, על אחת כמה וכמה אם תרצה לשפרו. המרוץ קדימה צריך שיתבצע בכל תחומי המודיעין: באיסופיים, המזינים את דרגי ההפקה ובדרגי הצריכה כאחד. ברור שאין להסתפק בשינויים ארגוניים בדרגי המחקר בלבד.

חוליית האיסוף, שהיא כעצם חוליית המפתח עליה עומד כל המבנה של התהליך המודיעיני, נדרשת למאמץ רב, שכן איכות הפקת וצריכת המודיעין עולה ויורדת עם מפלס בסיס המידע שנאסף. בלא מידע טוב אין לתהליך המודיעיני על מה להתבסס. רוב חוקרי פרשיות ההפתעה (קרי — מחדלי-המודיעין) לא שמו לב לאמת פשוטה וברורה זו, ותחת זאת דשו ארוכות בתהליכים סוציו-פסיכולוגיים, הפוקדים לעתים קציני מודיעין. חוקרים אלה לא למדו כלל את תהליך המודיעין על כל שלביו ומרכיביו, אלא מיקדו את תשומת לבם להתרחשות מחדל המודיעין — היא ההפתעה האסטרטגית. מיקוד כזה חוטא להבנת התהליך המודיעיני על כל חוליותיו ומורכבותו, ואינו משקף את כל סוגי תפוקותיו על הטובים יותר והטובים פחות. אמת, מבחינה היסטורית טעונה ההפתעה האסטרטגית לימוד והבנה יותר מכל, אך אי אפשר להתעלם מהתהליך המודיעיני כולו ומכל הגורמים שלהם יש בו חלק.

הלקח האמפירי של פרשיות ההתרעה המוצלחת, בצד כשלונה — קרי התרחשות ההפתעה, מורה דווקא אמת פשוטה: **בושר ההתרעה קם ונופל סביב נתוני המידע שעומדים לרשות המודיעין.** בקצרה, שלושה הם התנאים

עד שישופרו דרכי המנהל ועיצוב המדיניות בכללותם.

אשר לארגוני המחקר והפקת מודיעין: אמנם ההלכה השלטת היא הלכת ועדת אגרנט, אך לא דווקא המעשה. לוועדה היו שתי המלצות מרכזיות. ההמלצה החשובה שביניהן נוגעת לחוליית האמורה לגשר בין צרכני המודיעין למפיקיו. המלצה זו (אשר הועלתה עוד ב-1963 על ידי ועדת ידן-שרף) מתייחסת ליועץ המודיעין לראש הממשלה. המלצה זו נועדה אף לשפר את תהליכי הצריכה בדרג העליון, אך כידוע לא בוצעה זו למעשה אלא באופן חלקי משך תקופה מוגבלת.

ההמלצה הפחות חיונית, המתייחסת לכינונו של פלורליזם של ארגוני הפקת מודיעין, יושמה דווקא היטב. אמנם האחריות בנושא ההתרעה הצבאית נשמר אצל אמ"ן, אך ברור שיחידות ההערכה של משרד החוץ והמוסד ממלאות תפקידים יותר מאשר בקרתים גרידא. קשה לדעת מה היסוד להשקפה, לפיה ישפר פלורליזם ארגוני את תהליכי הפקת המודיעין. אם טמון כאן ניסיון לחקות את הדוגמה האמריקנית, הרי שיש בכך כפל טעות. ראשית — קהיליית המחקר האמריקנית, למרות ריבוי גורמי ההערכה שבה, לא הפגינה ב-1973 כושר הערכת עדיף על שלנו. אסכולת ה-*multiple advocacy* בארה"ב כיוונה את הגיונה בראש וראשונה כלפי תהליך תכנון המדיניות ולא כלפי הערכת המודיעין. זהו שוני ניכר, משום שבעוד שבשרטוט מגוון וענף של דרכי פעולה אפשריות יש ברכה לתהליך עיצוב המדיניות, היפוכו של דבר לגבי תהליך גיבושה של הערכת מודיעין לאומית. כאן כיסוי כל קשת האפשרות יות עלול רק לטשטש את התהליכים העיקריים, דבר העלול להיות לרועץ בהערכת מצב.

שנית — הפלורליזם המודיעיני התפתח בארה"ב כמעט בעל כורחו, בשל תכונות המיוחדות למדינה זו ולשיטת משטרה. מאז 1947 עומד בעצם המאמץ המודיעיני הניהולי בארה"ב בסימן הניסיון להביא לתיאום ולהאחד דה (כלקח הפתעת פרל הארבור), או לפחות ליצירתו של גורם מודיעיני מרכזי — רעיון העומד מאחורי הקמתו של ה-CIA כגוף המופקד על Central Intelligence ועל הכנתם (עד לאחרונה) של ההערכות הלאומיות (National Estimates). אולם גם אם היה פועל הפלורליזם המודיעיני האמריקני בהצלחה, אין משמעות הדבר כי הרעיון יפה בהכרח אף לנו. בעוד ארה"ב משופעת במשאבי כוח אדם ותקציבים הדרושים לקיומה של מערכת יקרה מעין זו, בלא שפעולתה של רוע הערכתית אחת תבוא על חשבונה של זולתה, הרי שבארץ קיים וצפוי מחסור בכוח אדם מיומן, וככל שהצרכים העתיריים של המודיעין יעמיקו את הצורך במיומנות, כך תורגש ביתר שאת משמעותו של מחסור זה אצל כל גופי המחקר וההערכה. על אף יישומו של הפלורליזם המודיעיני בארץ בעקבות מלחמת יום-הכיפורים, ספק אם הניב צעד זה פלורליזם הערכתית, מאחר ששני גופי ההערכה החדשים הוקמו כמעט במתכונת זהה לזו של אמ"ן. **פלורליזם ארגוני אינו**

(שני) כשדווקא המזוה"ת, ובמיוחד הפריפריה המידית לו (תורכיה ואיראן מצפון, אפגניסטן ופקיסטן ממזרח, וקרן אפריקה מדרום), מהווים זירת התמודדות (לרוב עקיפה) ביניהן. כל אלה מורים על כך שהסביבה הבינלאומית הסמוכה לישראל תהיה יציבה פחות מבהווה, ולפיכך קשה יותר למעקב ולהבנה מודיעינית.

על היערכות מחקר המודיעין נוכח הסביבה האסטרטגית הצפויה

בהדרגה נעשית אפוא מלאכתם של מפיקי קרי חוקרי המודיעין בארץ קשה יותר. כיצד ערוכה מערכת המודיעין להתמודד עם מלאכה הלכת ומכבידה זו? מערכת המודיעין משלבת בתוכה שני תהליכים משלימים: הפקה (production) וצריכה (consumption). לכל ברור שהפקה קלוקלת של מודיעין פוגעת בצרכנים, אך רק מעטים שמים לב לכך שצריכה לוקה של מודיעין מקרינה חזרה, ומשבשת את תהליכי ההפקה במידה לא פחותה. המדובר בתהליכים איטרטיביים הנועדים להתבצע במשולב כיאור, על מנת שכל המערכת תתפקד כהלכה. כמאן שהשאלה הניצבת בפנינו הינה כפולה: האם עונים תהליכי ההפקה על הצרכים הנוכחיים והעתידים? והאם מתבצעים תהליכי הצריכה כנדרש?

דומה שהשוואה לנעשה במדינות מתקדמות אחרות, ועדותם של מי שהיו או הינם מעורבים בכך, מורים כי החוליה החלשה יחסית במערכת המודיעין הישראלית אינה חוליית ההפקה כי אם חוליית הצריכה. זהו הלקח העיקרי שצריך היה לעלות מדו"ח ועדת אגרנט, אך מאחר וזו נמנעה מלבדוק את תפקוד הדרג המדיני, לא עמדה גם על "עקב אכילס" זה. צריכה מתוקנת של מודיעין באה בדרך כלל לידי ביטוי, כאשר צרכני המודיעין מעבלים ומפנמים באופן ביקורתי את המודיעין שמוגש להם, ומאכוונים כיאור את מפיקיו. שתי פונקציות אלה כרוכות בהתקיימותו של דיאלוג רי-סיטרי אינטנסיבי ונמשך בין ציבור רחב של צרכנים מזה (בדרגי העבודה השונים) לבין גורמי הפקת המודיעין מזה. הליקוי הבולט ביותר בתהליכי צריכת המודיעין כיום הינו רדידות הדיאלוג. הן כמותית (היקף ציבור הצרכנים שהמודיעין עשוי להיות לתועלתם), והן איכותית (מידת האכוונה, הבקרה וההיוון החוזר המופנים כלפי המפיקים). הקשר בין המפיקים לצרכנים הינו בעצם כמעט חדי-סיטרי. מוסד כמו "המועצה לביטחון לאומי" בארה"ב או גופים מקבילים, שתכליתם העיקרית הינה אחרת, עשויים לתרום לתיקון המצב, שכן מטבע מהותה משמשת שם המועצה כגוף הצרכני המובהק של מודיעין אסטרטגי והיא היוצרת דו-סטיות. היעדרו של גוף מעין זה בארץ מנקז את המודיעין הישר לצרכני הצמרת הבודדים, אשר ניהולה של מדיניות חוץ וביטחון אינו עיסוקם היחיד. מציאות זו אינה מקלה כלל על צריכת המודיעין. שכלול תהליכי התכנון וקבלת החלטות עשוי להגדיל ולהעמיק את ההיזקות למודיעין, ומכאן שהמבקש לשפר את צריכת המודיעין, ייאלץ מן הסתם להתאזר באורך רוח

ההכרחיים (אך לא תמיד המספיקים) להשגת כושר התרעה מניח את הדעת: ראשית — הימצאות מידע אודות כוונות היריב: שנית — אמינות טובה של מקורות המידע בעיני מבצעי ההערכה וצרכניה; שלישית — הבנה, בעיקר מצד הקברניטים, את מהותו של המודיעין המתריע והמשתמע ממנו. השגת שני התנאים הראשונים הינם יעדיו המובהקים של האיסוף המודיעיני ומחייבים אותו. אם תרצה ישראל לקיים ולקדם את כושרה ההתרתית, שומה עליה להרים משא זה. אכן, המשא כה כבד, עד כי יש הגורסים שאי אפשר לסמוך על כך שיושג, ותוך ספיקת כפיים לגבי יכולתה של מדינה כלשהי לקיים כושר התרעה סביר, מציעים שצה"ל ייערך מעתה להילחם בתנאי הפתעה. גם אם נתעלם מהמחיר העתק (בכל מישורי המשאבים) של ביצוע המלצה מעין זו, יש להדגיש את הדברים הבאים: כושר התרעה אינו "מונח בכיס", אך ניתן לקיימו. אף מדינה לא יכולה להשתית את ביטחונה ולהשליך יתבה על כך שתקבל, לבטח ובעוד מועד התרעה מספקת; בה במידה לא יכולה אף מדינה לסמוך על כך שצבאה יגן עליה תמיד בהצלחה. **מספר ההפתעות המודיעיניות אינו עולה בסופו של דבר, על מספר התבוסות הצבאיות.** כושר הגנה צבאי אינו ערובה מוחלטת לביטחון וודאי שלא כושר ההתרעה, אולם מיצויו של הביטחון מותנה בהשאתם השלוב של שני מרכיבים משלימים אלה. כל הסתמכות על אחד מהשניים בלבד, אך מקטינה את הביטחון הכללי. איננו עוסקים במשימות צה"ל, כי אם במשימות גורמי המודיעין, ואכן רבה המלאכה שבפניהם, במיוחד אם תתקבל עליהם הדעה, כי חובתם אינה מתמצית אך ורק במתן התרעה. חוקרי מודיעין המעוניינים לשרת את העיקרי שבצורכי מעצבי המדיניות, יצטרכו לשנס

מתניהם ולייצר לא רק הערכות מודיעין (evaluations) אלא גם תחזיות או אומדני מודיעין (estimates). הללו קשים אמנם לעשייה, אך זהו סוג המודיעין העיקרי שעשוי לשרת צרכנים בתכנון מודיעין ובביצועו. מודיעין שוטף ודיווחי (current) משרת פחות את הצרכנים מאשר מודיעין המופנה כלפי התפתחויות אפשריות ואלה הצפויות בעתיד. ניתן גם לגוון את סוגי השירות והתוצרת המודיעינית הניתנים לארגונים בהם ממוקמים גופי ההערכה (צה"ל, המוסד, משרד החוץ). יריעת התפוקות המודיעיניות יכולה לחרוג מעבר למודיעין השוטף וההערכתי ולכלול סוגי מודיעין נוספים, בהם טמונה כאמור לעיל, תועלת אופרטיבית לא מעטה.

צריך שהיה ברור עם זאת, שאיכות ביצוע משימות אלה תלויה באיכות עושיה, ומשעה שבסיס המידע נתון, הרי שכל הרוצה להעלות את רמת ההערכות, יצטרך לעשות להעלאת רמת המעריכים על ידי איתור גיוס משופר, הכשרה פורמלית, הקניית ניסיון, הכנת המיומנות ויות הפונקציונליות המתבקשות מצורכי המודיעין החזויים והקפדה על דרכי עבודה מסודרות. עד כה טרם מיצינו את הפוטנציאל הבלתי מנוצל במישורים אלה.

כלפי חוליית המחקר, כחולייה מרכזית בשרשרת התהליך המודיעיני, הופנתה עד כה מרבית תשומת הלב הביקורתית מצד חוקרי ההתרעה, אולם זו ככלות הכל הינה הקשה ביותר לשיפור. הסיבה לכך אינה נעוצה בכך שחוקרי מודיעין מועדים ליפול קרבן למכשלות תפישתיות וקבוצתיות, אלא פשוט משום שנטולים הם את המכשיר ההכרחי למתן אומדני מודיעין קולעים: לא עומרת לרשותם תאוריה מגובשת בעלת כושר ניבוי (predictive) בתחום נושאי השלום והמלחמה, ואף לא

בנושאי היחסים הבינלאומיים והפנימיים בכל-לותם. מעריכי המודיעין עומדים אפוא ערומים וחשופים באמצעותו של התהליך המודיעיני. הצלחתם של חוקרי ומעריכי המודיעין מותנית, לפיכך, במידה קריטית, בהצלחת שתי החוליות האחרות באותו תהליך — הצרכנית והאיסור-פית, ובעיקר בזו האחרונה.

אך גם אם ימוצה הפוטנציאל, והגופים האיסופיים והמפיקים יתעלו ויוכלו למציאות הצפויה לנו, תהיה מרבית המלאכה לשווא, אם לא יחול שיפור משמעותי באופני צריכת המודיעין. מעניינים של האוספים והמפיקים לחולל שינוי זה, אך מידת יכולתם "לדחוף" את המודיעין ולהקל על צריכתו הנכונה הינה מוגבלת. בסופו של דבר מחייב צעד זה שינוי בהתייחסות של הצרכנים, שכלול ארגוני מוגבל (כגון מינוי היועץ, כפי שהומלץ) ואולי אף שינוי ערכים מצדם. הדבר נוגע להרגליהם, למידת פתיחותם, ואפילו לכושרם האינטלקטואלי.

אשר לקברניטים עצמם — הדבר אמור גם כלפי נכונותם ליטול חלק פעיל באכזריות המערכת המודיעינית: לקח ההיסטוריה הוא, כי מנהיגים קיבלו בדרך כלל את המודיעין לו היו ראויים.

צרכנים המתייחסים לחומר המודיעין באופן פסיבי, המגבילים התעניינותם לחומר מתריע (מדיני או צבאי), שמידת הימצאותם בדיאלוג עם מפיקי המודיעין ואוספיו מוגבלת, והמגלים סגירות מחשבתית לחומר מודיעין — אל להם לסמוך כי יקבלו את מיטב השירות המודיעיני, לא רק במוכן הרחב, אלא אף במוכן המצומצם. זהו לקחו הברור של העבר ולאן דווקא אצלנו. לקראת המציאות שנכונה לנו בשנות ה-80 נדרש השיפור העיקרי בדרג צריכת המודיעין, אשר ממנו יכולה אף להינתן ההשראה שתחזק ותקדם את התהליך המודיעיני לכל חוליותיו.

”תכונת היסוד של אמנות המלחמה היא
לצעוד עם התפתחות הטכניקות לסוגיהן, ולתמרן
איתן באופן שתשמשנה את מטרותיה”

גנרל מוריס גרן

שער רביעי:

זירות הקרב
ומערכות הנשק-
מאפיינים וכיווני
התפתחות